

CONFLICTUL DINTRE CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU ȘI MONICA LOVINESCU, REFLECTAT ÎN MEMORIALISTICA EXILULUI PARIZIAN*

Iuliu-Marius MORARIU**

THE CONFLICT BETWEEN CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU AND MONICA LOVINESCU REFLECTED IN THE PARISIAN EXILE MEMORIAL

Abstract

In this research, the author presents the way how, the conflict that took place between Constantin Virgil Gheorghiu and Monica Lovinescu in 1953, in the memories, correspondence and notes of the Romanian writers from the Paris exile, Mircea Eliade, Sanda Stolojan, Emil Cioran and Neagu Djuvara. After the presentation of the event and its context, there are emphasized and analysed their opinions. The work shows that, for the exile, this was an important moment that certified the importance of Lovinescu-Lerunca family in this space, and contributed to the discreditation of Virgil Gheorghiu and of the Romanian exile. Also, it brings again into attention the personality of the aforementioned writer and his relation with Monica Lovinescu.

Keywords: diary, letters, money, copyright, prestige.

Despre Constantin Virgil Gheorghiu s-a scris destul de mult de-a lungul timpului. Opera lui a fost investigată, recenzată¹, tradusă și chiar ecranizată, numele lui figurând și astăzi în paginile unor antologii, enciclopedii, studii sau articole de literatură². Biografia lui a fost însă cunoscută doar în măsura în care el însuși a dorit să o prezinte în paginile

* Material realizat în cadrul proiectului intitulat *Conflictul dintre Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu, reflectat în operele celor doi scriitori și în documentele Securității*, finanțat prin intermediul bursei Monica Lovinescu de către Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc.

** Doctorand, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, maxim@radiorenasterea.ro.

¹ Cf. Carl Isabel Lundberg „Review – The twenty-fifth hour”, *Manas*, III (1950), No. 31, pp. 5-7.

² Cf. Eva Behring, *Scriitori români din exil (1945-1949). O perspectivă istorico-literară*, trad. Tatiana Petrache, Lucia Nicolau, col. „Critică și istorie literară”, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001, pp. 26-85; Traian Cicoare, „Constantin Virgil Gheorghiu, la trei lustre de postumitate”, în *Symposium – revistă de științe Socio-Umane*, V (2007), nr. 1 (9), pp. 366-370; Afif Hadam, *Harmonies et conflicts de valeurs chez Constant Virgil Gheorghiu*, Editura Universității din București, București, 1996; Gabriela Iliuță, *Drama identității în opera lui Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2013; Florin Țurcanu, „Un moment roumain a Paris”, în Mihail Neamțu, Bogdan Tădău-Cazaban (eds.), *Memory, Humanity and Meaning. selected essays in Honor of Andrei Pleșu's Sixtieth Anniversary offered by New Europe College Alumni&friends*, Zeta Books, București, 2009, pp. 515-530; Marilena Rotaru, „Dosarul premiului Goncourt 1960”, în Cristian Bădiliță, Basarab Nicolescu (eds.) *În căutarea „Omului total”. Moștenirea literară și spirituală a lui Vintilă Horea*, Serii de autor „Vintilă Horea”, Editura Vreamea, București, 2016, p. 175-196; Florea Firan, Constantin M. Popa, *Literatura diasporei*, Editura Poesis, Craiova, 1994, p. 312; Amaury d' Esneval, *Gheorghiu*, col. „Qui suis-je?” Pardes, Puiseaux, 2003; Constantin Cubleşan, *Escale în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011; Mirela Drăgoi, *Constantin Virgil Gheorghiu: între lume și text*, Galați University Press, Galați, 2009; Rodica Ioana Olah (Marian), *Constantin Virgil Gheorghiu. Studiu monografic* (mss., teză de doctorat), Alba-Iulia, 2012; Eva Behring, *Scriitori români din exil 1945-1989. O perspectivă istorico-literară*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001.

operelor sale cu caracter autobiografic³, sau în contextul în care anumite momente sau aspecte ale ei au ieșit în evidență și au fost mediatizate.

Un astfel de moment a fost și conflictul lui cu celebra scriitoare Monica Lovinescu. Generat de romanul *Ora 25*, care l-a și făcut celebru, el va suscita atât interesul marilor personalități românești din spațiul francez, cât și a celor din cel românesc. Așa se face că Marin Preda va vorbi despre el în romanul autobiografic *Viața ca o pradă*⁴.

Înainte de a vedea însă cum se reflectă el în paginile memorialisticii românești din spațiul parizian, considerăm importantă prezentarea succintă a acestuia. Dat fiind faptul că despre acest moment al biografiei scriitorului s-a vorbit doar succint în diferite lucrări ce tratau teme adiacente⁵, ea va fi utilă și cititorilor ce nu sunt întru totul familiarizați cu el sau cu biografia scriitorului român din spațiul francez. Așadar, iată cum s-au petrecut lucrurile: ajuns la Paris în anul 1948 după ce, în calitate de atașat cultural al ambasadei românești de la Zagreb a refuzat să se întoarcă în România, la 23 august 1944, și a trecut printr-o serie de lagăre în spațiul german, Gheorghiu se va prezenta la Monica Lovinescu aducând cu el manuscrisul romanului *Ora 25* și solicitându-i acesteia să i-l traducă. Despre episod își va aminti chiar scriitoarea ulterior, într-un mod de-a dreptul sarcastic:

„Încă din octombrie 1948, începusem să traduc *Ora 25* a lui Const. V. Gheorghiu. Să traduc, să tai și să rezum, din vreo 800 de pagini să rămână vreo 200-300. Autorul, lungan și lingău, sosise la mine cu o tonă de manuscrise, după ce încercase în zadar să-și găsească vreun traducător pe gratis (n-avea nici un ban, trebuia riscat alături de el, fără să poți ști dacă romanul va fi publicat). În orice caz, nu pentru bani – deși înfruntam pentru prima oară greutatea și nesiguranța zilei de azi și de mâine – , m-am hotărât să traduc acest roman care, de fapt, nu corespundea în nici un fel gusturilor mele literare. Intuisem însă că prin această carte de sfârșit de lume, atenția va fi atrasă asupra Estului captiv. Așa credea și Greg, cu care în unele seri reciteam, corectam, tăiam. Privirea sa din exterior mi-a fost deosebit de utilă pentru a măsura și impactul textului”⁶.

Odată făcută înțelegerea, aceasta a decis să accepte traducerea operei lui Gheorghiu în limba franceză, solicitându-i însă un sfert din drepturile de autor pe care urma să le încaseze acesta, după cum reiese și din corespondența lor ulterioară⁷. După succesul romanului, primit cu mult entuziasm de Mircea Eliade⁸ și recomandat lui Gabriel Marcel,

³ Aproape fiecare operă romanesă a lui Virgil Gheorghiu conține aspecte autobiografice, însă între romanele lui, cele mai pregnante lucrări de acest fel sunt: Constantin Virgil Gheorghiu, *De la vingt-cinquieme heure a l'heure eternelle*, Librairie Plon, Paris, 1965; Idem, *La vingt-cinquieme heure*, trad. Monique Saint-Come, Librairie Plon, Paris, 1949; Idem, *Cum am vrut să mă fac sfânt. Alte amintiri dintr-o copilărie teologică*, trad. Maria-Cornelia Oros, Editura Deisis, Sibiu, 1999; Idem, *Omul care călătorea singur*, trad. Gheorghită Ciocioi, Editura Sophia, București, 2010; Idem, *L'Espionne – roman*, col. „Le Livre de Poche”, Librairie Plon, Paris, 1971.

⁴ Marin Preda, *Viața ca o pradă*, ed. Nicolae Preda, ediția a III-a, Editura Marin Preda, București, 1993, pp. 301-303.

⁵ Precum: Constantin Cubleşan, *Escală în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011, pp. 25-31.

⁶ Monica Lovinescu, *Posteritatea contemporană – unde scurte*, vol. III, col. „Memorii – jurnale”, Editura Humanitas, București, 1994, p. 65.

⁷ Astfel, de exemplu, la 12 Ianuarie 1950, aceasta îi cere într-o scrisoare un document în cadrul căruia să se stipuleze acest lucru, pentru a-și putea prelungi șederea în Franța: „În momentul de față, pentru o prelungire de sejur și pentru a cerca de muncă, mi se cere de la Prefectură o foaie cu situația materială și o asigurare de viață. Te rog deci foarte mult să-mi trimiți un contract antedat (adică datând de la publicarea cărții), prin care declari că am 1/4 din drepturile de autor (îl voi adăuga aici); și dacă nu e prea greu – o altă foaie indicând tirajul corespunzător celor 160.000 franci, pe care i-am încasat de la d[umnea]ta până la data prezentă”. Arhiva Personală Thierry Gillyboeuf, *Corespondență Constantin Virgil Gheorghiu- Monica Lovinescu*, nepaginat.

⁸ După cum reiese dintr-o scrisoare pe care i-o trimite lui Gheorghiu la scurt timp după lectura romanului: „Dragă Domnule Virgil Gheorghiu,

Sfârșesc de citit romanul D-tale și nu mă încumet să mă culc înainte de a-ți spune măcar câteva cuvinte cât sunt de entuziasmat. Te felicit din toată inima și te asigur că voi face ce-mi stă în putință ca acest roman să vadă cât de curând lumina tiparului. N-am citit nimic, nici o literatură, care să se apropie, cât de departe, de *teroarea*

care-l va și prefața și-l va propune spre publicare prestigioasei edituri Plon⁹, Gheorghiu îi va trimite suma convenită din primul tiraj¹⁰, însă va refuza să o facă și pentru tirajele următoare.

În acest context, ea îl va acționa în judecată însă, deși îl va avea drept martor chiar pe Mircea Eliade, va pierde procesul, din pricina faptului că nu existase nici un document oficial care să certifice înțelegerea lor, iar traducerea o semnase sub pseudonim. În această situație, se va folosi de soțul ei, Virgil Ierunca, cu care scriitorul se cunoștea din tinerețe, pentru a-l discredita. Procesul, clasificat de către Monica Lovinescu și prietenii ei drept „demascare”¹¹, va presupune decuparea unor pasaje din operele sale de tinerețe, respectiv *Ard malurile Nistrului, cu submarinul la asediul Sevastopolului și Am luptat în Crimeea*¹², scrise pe vremea când fusese reporter de război, traducerea lor în limba franceză și furnizarea lor lui Gabriel Marcel. Pasajele erau selectate în așa fel încât Gheorghiu să apară drept un mare fascist și antisemit. Lectura integrală a lucrărilor arată însă că deși există anumite pasaje care l-ar putea clasifica drept antisemit, el nu era totuși chiar așa cum îl creionau documentele. În urma acestui eveniment, după cum el însuși arată în *Omul care călătorea singur*¹³, fostul său prefațator și protector va refuza să îi mai scrie cuvintele de debut, îl va dezavua și, pentru o vreme, scriitorul va trăi chiar frica iminenței repatrierii forțate.

Dincolo de toate evenimentele care descriu acest episod și deznodământul lui, important este și modul în care s-a reflectat el în memoriile intelectualității pariziene. Între cei mai importanți scriitori români din această categorie se înscriu cu certitudine Eugen Ionescu, Emil Cioran și Mircea Eliade. Nu sunt însă de neglijat nici Neagu Djuvara sau Sanda Stolojan, reputată traducătoare și om de litere. Dintre ei, Eugen Ionescu nu vorbește deloc despre acest episod, iar Cioran nu pomenește despre conflict în caietele sale, însă discută despre el și despre personalitatea lui Gheorghiu cu mai-sus pomeneita. În cadrul discuțiilor, acesta îi explică părerea lui în legătură cu scandalul care a dus la compromiterea lui, punând acest eveniment pe seama faptului că Eliade era gelos pe succesul său¹⁴, iar

istoriei pe care o îndură personajele D-tale. Consider *Ora 25* una dintre cele mai mari cărți ale generației noastre din toate țările. Evident, așa cum se întâmplă întotdeauna, defectele sunt pe măsura talentului, și adică tulburătoare. Dar sunt sigur că o nouă revizie a manuscrisului le va putea lesne înlătura.

Încă o dată felicitări!

Cu multă prietenie,

Mircea Eliade”. Mircea Eliade, *Europa, Asia, America... Corespondență*, vol. al III-lea - „R-Z”, ed. Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1999, p. 545.

⁹ Gabriel Marcel, „Preface”, dans Virgil Gheorghiu, *La vingt-cinquieme heure*, trad. Monique Saint-Come, Librairie Plon, Paris, 1949, pp. I-IX.

¹⁰ De altfel, însăși Monica Lovinescu face o socoteală a banilor primiți de la el: Domnule Gheorghiu,

Am primit cecul de 50.000 de franci, pentru care îți mulțumesc.

Ți-aș fi totuși recunoscătoare dacă ai avea amabilitate[a] de a-mi scrie la ce corespunde această sumă.

Înțelegerea noastră verbală era, înainte de apariția „Orei 25”, următoarea -: voi primi 25% din drepturile de autor asupra ediției franceze.

Ai avut amabilitatea de a-mi vărsa până azi suma de 310.000 de franci, sumă corespunzând aproximativ la o pătrime, din ce-au putut să-ți raporteze – 30.000 de exemplare vândute.

Presupun că Plon nu ți-a vărsat încă partea d[umi]tale asupra totalității exemplarelor vândute – fie mai mult de 100.000 –.

Te-aș ruga deci de a-mi comunica la ce corespunde exact suma totală pe care am primit-o până azi.

Aceasta, pentru a-mi facilita prevederile mele bugetare.

Pe de altă parte, dat fiind că d[umnea]ta călătorești mult și nu pari a fi decât în parte la Paris, ar fi poate mai ușor ca, plata drepturilor mele să se facă automat prin conturi (cred că Plon ar putea fi de acord).

În așteptarea răspunsului d[umi]tale, cu cele mai bune sentimente,

Monica Lovinescu”. Arhiva Personală Thierry Gillyboeuf, *Corespondență Constantin Virgil Gheorghiu- Monica Lovinescu*, nepaginat.

¹¹ „Nu pot citi însă această carte dezgustătoare decât după căsătoria mea cu Virgil Ierunca, el fiind cel care a inițiat dezumflarea mitului Martorului suprem”. Monica Lovinescu, *Posteritatea contemporană – unde scurte*, vol. III, p. 66.

¹² Constantin Virgil Gheorghiu, *Ard malurile Nistrului – mare reportaj de război din teritoriile dezrobite*, Editura Gee, București, 1993; Idem, *Reportaje de război*, ed. Ioan Cișmileanu, Editura Agatom, Făgăraș, 2008.

¹³ Idem, *Omul care călătorea singur*, p. 102.

¹⁴ „Cioran îl cunoaște bine pe C. V. Gheorghiu și este la curent cu povestea succesului *Orei 25*. Cioran n-a uitat niciodată triumful lui Virgil Gheorghiu, dar adaugă că personajul a trădat pe toată lumea, este infam. Lingușelile sale sunt nerușinate. A fost pierdut pentru literatură în urma scandalului care a urmat *Orei 25*, scandal declanșat de Ierunca, teleghidat de Mircea Eliade, gelos pe succesul romanului, dixit Cioran”. Sanda Stolojan, *Nori peste*

apoi descrie pe larg momentul din anul 1953 și urmările lui, plasându-l în legătură cu un alt important moment din istoria exilului cultural românesc din spațiul francez, legat de această dată de Vintilă Horea:

„În legătură cu C. Virgil Gheorghiu, mi-a povestit din nou scandalul Gheorghiu din 1953, pe care l-a trăit. Am aflat în trecut că romanul cu pricina (*Ora 25*) a fost scris pe baza a 10.000 de fișe. Cioran nu fusese de acord cu declanșarea campaniei contra lui C. V. Gh., care avea să aibă urmări nefaste pentru toți intelectualii din Exil. Într-adevăr, scandalul Gheorghiu i-a lovit pe toți intelectualii români. Lui Vintilă Horia, de pildă, i s-a retras premiul Goncourt. Atunci a rupt Cioran cu mediul românesc. „Noi n-am fi făcut așa ceva unuia de-ai noștri” se pare că i-ar fi spus atunci un scriitor ungur. Cioran s-a dus să-l vadă pe C. V. Gh. după scandal. Își amintește un lucru curios: C. V. Gh. nu era supărat pe cei care declanșaseră cabala. Aici intervine, spune Cioran, aspectul anormal al lui Gheorghiu. Omul este un fel de monstru din punct de vedere moral. Ceea ce l-a revoltat însă pe Cioran împotriva lui C. V. Gh. a fost ce s-a petrecut ulterior, când C. V. Gh. a fost invitat de Peron în Argentina, unde se vânduseră 2.500.000 de exemplare din *Ora 25*. C. V. Gh. fusese invitat să scrie biografia lui Peron. Locuia la palatul prezidențial, îl vedea pe Peron în fiecare dimineață pentru a lua notițe despre viața lui. Dar când Peron a pierdut puterea, C. V. Gh. a fost primul care l-a atacat, într-un articol josnic, povestind viața intimă a generalului. Cioran a găsit acest lucru inadmisibil. I-a spus-o și apoi i-a întors spatele. Acestea fiind zise, Cioran oscilează între curiozitatea lui față de personajul lui C. V. Gh., pe care-l consideră un amestec de balcanic, de țigan și de slav și disprețul pe care acesta i-l inspiră”¹⁵.

Imaginea pe care Sanda Stolojan o creionează scandalului dintre Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu este așadar bazată pe spusele lui Cioran, și nu pe informațiile proprii. La rândul lui, și acesta a fost cu certitudine influențat de relația de prietenie pe care o avea cu familia Lovinescu-Ierunca. Asemenea ei, și alții vor fi influențați de context și de ideile altora.

Între cei care se vor referi la conflict, însă nu în lucrări de memorialistică propriuzisă, ci în paginile corespondenței sale, va fi și Mircea Eliade. După ce inițial a salutat cu entuziasm lucrarea *Ora 25* și a recomandat-o lui Gabriel Marcel pentru prefațare, ulterior își va reproșa faptul că i-a dus „brazi” acestuia¹⁶. Cu altă ocazie, într-un mod ce întărește parcă ipotezele lui Cioran, înainte de scandal însă, își va exprima regretul că lucrarea lui *La Nuit Bengali* nu va cunoaște niciodată succesul operei mai-sus pomenitului¹⁷. Ulterior, în corespondența cu Vintilă Horea îi va spune acestuia cu tristețe că consideră un mare păcat faptul de „a-l fi descoperit” pe Gheorghiu:

„Am multe păcate, dar cel mai greu este acela de a fi „descoperit” pe Gheorghiu și de a-l fi ajutat să se „lanseze”. Dar cum puteam bănuși că e o canalie dementă care, pentru a vinde încă 10.000 de exemplare, e dispus să-și înjure mama? Nu l-am văzut de trei ani. Am rupt orice raporturi cu el. Dar, în Franța, unde orice succes e efemer, acest specialist al Dramei Umanității în Era Mașinismului e luat în serios...”¹⁸

Ulterior, îi va arăta aceluiași că refuzul lui Gheorghiu de a finanța un număr al revistei

balcoane. Jurnal din exilul parizian, trad. din franceză de Micaela Slăvescu, revizuită de Sanda Stolojan, col. „Memorii – jurnale”, Editura Humanitas, București, 1996, p. 41.

¹⁵ *Ibidem*, p. 106.

¹⁶ Mircea Eliade, *Europa, Asia, America... Corespondență A-H*, vol. 1, ed. Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1999, p. 385.

¹⁷ „*La Nuit* merge din ce în ce mai bine. Ieri seară, a fost „discutată” și la Club du Faubourg – unde se „lansează” senzațiile sezonului. I se fac mereu vitrine... Evident, e departe de *Ora 25*. Nu are nici o șansă de actualitate. Lumea o cumpără ca să uite actualitatea”. *Ibidem*, p. 441.

¹⁸ *Ibidem*, p. 459.

Lucefărul dedicat lui Eminescu va avea o importanță aparte în răcirea relațiilor dintre ei¹⁹, așa că va refuza să scrie despre Gheorghiu într-o revistă suedeză²⁰.

Un alt membru important al exilului care va scrie despre acest moment în paginile memoriilor sale este Neagu Djuvara. Acesta îi dedică, ca și altor personalități culturale importante cu care a interacționat sau despre care a auzit, un capitol întreg din lucrare lui Gheorghiu²¹. Contextul care-l determină să vorbească despre el îl constituie cazul Vintilă Horea, descrierea fiind, din acest punct de vedere, similară celei a Sandei Stolojan²². Astfel, în partea de început a medalionului, el compară lucrările celor doi scriitori, arătând că-l preferă pe cel din urmă²³. Apoi, el încearcă chiar să realizeze o analiză literară a romanului *Ora 25*, subliniindu-i minusurile, după care evocă câteva amintiri cu privire la activitatea autorului în lagăr, ce nu-i aparțin însă, ci sunt preluate de la alții²⁴. După toate acestea, prezintă și conflictul dintre el și Monica Lovinescu, arătându-și în chip vădit opinia în legătură cu acest subiect:

„Ajuns în fine la Paris, avusese norocul s-o cunoască pe Monica Lovinescu, care, simțind imediat interesul pe care romanul său îl putea prezenta în contextul epocii, i-a propus să-l traducă în franțuzește – ceea ce a și făcut, iute și bine. Ba l-a prezentat pe Gheorghiu filozofului Gabriel Marcel, care a făcut cărții o prefață.

¹⁹ „Povestea *Lucefărului* e tristă. În ianuarie, i-am scris lui C[onstantin] V[irgil] Gh[eorghiu] să subvenționeze numărul închinat lui Eminescu și mi-a răspuns că nu are bani. De atunci, am rupt orice relație cu acest domn”. Nu cred însă că putem decide „transportarea” revistei în USA înainte de a vedea ce se face cu Fundațiile Regale”. *Ibidem*, p. 523-524. „C[onstantin] V[irgil] Gheorghiu este un personaj care nu mă mai interesează. „Lansat” de mine, îmi vorbea pe vremuri că-mi va dăruia o mașină dacă va avea succes. Aflând chiar de la el că a încasat peste 25 [de] milioane și are fâgăduite încă vreo sută, i-am cerut să subvenționeze numărul din *Lucefărul* închinat lui Eminescu. A refuzat politicos, răspunzându-mi „că nu are posibilitatea s-o facă”. Astăzi, furios, încearcă să „mă lucreze” pe la editori... Încă o experiență, și sunt fericit că-am făcut-o și pe asta”. *Idem*, *Europa, Asia, America... Corespondență*, vol. al III-lea – „R-Z”, ed. Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1999, p. 490.

²⁰ „În ce privește articolele pentru ziarele suedeze, iată la ce mă gândesc: aş putea să vă trimit unul despre întâlnirile de la Ascona. Nu vreau să scriu despre Constantin Virgil Gheorghiu, căci *omul* m-a decepționat profund, a depășit cu mult ingratitudea față de țara sa (a refuzat, de exemplu, să ajute câțiva studenți români tuberculoși, cu toate că are o avere considerabilă...); e aproape nebun”. *Ibidem*, p. 257.

²¹ Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, Ediția a X-a, Editura Humanitas, București, 2012, pp. 164-167.

²² Sanda Stolojan, *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian*, p. 106.

²³ „Sanctiunea care-l lovea pe Vintilă Horia îmi părea cu atât mai nedreaptă cu cât alt compatriot al nostru, mult mai deochiat și mult mai puțin talentat, care avusese, cu vreo zece ani înainte, un succes răsunător, fără ca „democrații” de la București să fi sărit să-l dea la fund: l-am numit pe Constantin Virgil Gheorghiu, cu *Ora douăzeci și cinci* (1949).

Nu sunt critic literar. Chiar sunt în mare admirație față de cei care, prin instinct și pregătire, și-au format criteriile de judecare. Mie un scris îmi place sau nu-mi place – nu știu să spun de ce. Nu-mi plăcuse romanul de la primele pagini. Desigur, mă bucuram mai întâi să văd astfel dezvăluită drama țării mele prinsă în clește între Germania și URSS, drama atâtor nevinovați zvârliți, de la un război la altul, într-un labirint absurd. Intriga romanului era mânăta cu dibăcie, formule-șoc apăreau la locul potrivit, cu tonul înțeleptului care a văzut multe. Făcea impresie. Pentru cine cunoștea însă țara, personajele apăreau neadevărate, fictive sau intenționat simbolice, și situațiile, de cele mai multe ori, artificiale, la limita neverosimilului. Apoi, însuși numele eroului întregii aventuri: Johann Moritz! Să dai unui țaran român din Ardeal un prenume tipic nemțesc și un patronimic evreiesc! Prea era de oaie! De acolo, totul mi-a apărut fabricat, artificial, fals”. Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, p. 164.

²⁴ „Pe urmă, în calitatea mea de asistent social al refugiaților români, spovedindu-i pe mulți dintre ei la CARAOMAN, am aflat mai multe despre autor. Alt duș rece. Cică își începuse cariera de ziarist la serviciul Propagandei, mergând cu armata în Rusia în 1941 – bineînțeles, nu ca un pifan ca mine, în linia întâi. Se întorsese de acolo cu un roman, *Ard malurile Nistrului*, unde antisemitismul lui era afișat tot atât de virulent ca filosemitismul în *Ora douăzeci și cinci*. După Stalingrad, găsisse mai prudent să se pună la adăpost mai spre Apus și aranjase să fie numit la Serviciul nostru special ca atașat la ambasada română de la Zagreb. Când a venit apelul regelui, din seara de 23 august '44, toată ambasada s-a supus directivei regale, afară de el care, cu pistolul în mână, ar fi încercat să-l silească pe ambasador să treacă de partea „guvernului național” al lui Horia Sima. Cum însă frontul s-a mutat cam repede, s-a trezit, Dumnezeu știe cum, într-un lagăr american din Germania de Vest – bineînțeles în postură de victimă a nazismului. Acolo l-am întâlnit eu prima oară, în vara 1948, în cursul turneului meu cu colonelul Căpităneanu și cu Săndescu-Țache, de care am pomenit mai sus”. *Ibidem*, pp. 164-165.

Calitatea traducerii a fost decisivă, fără îndoială, întâi în acceptarea manuscrisului de către editor, apoi în succesul cărții. Gheorghiu, care nu avusese bani să plătească traducerea cărții, îi făgăduise Monicăi un procentaj din drepturile de autor. Când s-a văzut cu un bestseller, a retractat și a trebuit un proces, destul de neplăcut, pentru a-l sili la un compromis; și, întrucât, în cursul procesului Monica fusese ajutată de prietenul Gheorghe Rosetti, autorul nostru, acum celebru, scotea câțiva ani mai târziu un al doilea roman, în care eroul negativ, ofițerul român, trufaș, brutal și lichea, era un locotenent Rosetti! Alt proces, intentat de astă dată de un Gheorghe Rosetti-Solescu (a cărui mătușă era soția mareșalului Paulus, sacrificatul de la Stalingrad) și de vărul său îndepărtat Pierre Rosetti-Bălănescu (nepotul lingvistului Alexandru Rosetti). Editorul a fost silit să retragă toate exemplarele din circulație și să le înlocuiască cu o nouă versiune, în care „urâtul” purta alt nume...”²⁵

Dincolo de aprecierile personale, ce nu pot fi într-un totuși clasificate drept obiective, notele controversatului scriitor centagenar sunt totuși importante pentru că oferă informații interesante cu privire la acest moment ce a marcat exilul românesc din spațiul francez. Importanța momentului o dovedește de altfel și faptul că, adesea, în notele de urmărire ale Securității se face referire la el²⁶, dar și modul în care s-au raportat la el atât intelectualii români din afară, cât și cei din țară.

Concluzionând, nu putem decât să afirmăm că, pentru exilul românesc din spațiul francez, conflictul dintre Constantin Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu a constituit un moment important. O dovadă a importanței lui o arată, așa cum am scris, faptul de a fi fost imortalizat în paginile jurnalelor, ale corespondenței și ale notelor personale ale unor oameni precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Sanda Stolojan sau Neagu Djuvara. Părerile lor se adaugă notelor Securității, articolelor din presa franceză a vremii, dar și altor chestiuni similare, toate contribuind la diseminarea acestui eveniment și afectând din punct de vedere al imaginii această grupare de intelectuali. Pentru Gheorghiu, conflictul a avut și urmări materiale, publicarea unor noi volume fiindu-i, vreme de mai mulți ani, refuzată din pricina „dezumflării”²⁷ venite ca o consecință a acestui scandal, fapt ce-l va face să vorbească despre el abia mulți ani mai târziu în romanul *Omul care călătorea singur*²⁸, sau în apendicele lui *La cravache*²⁹.

Lectura și analiza modului în care se reflectă acest trist episod al vieții sale în paginile lucrărilor pomenite ne arată, pe de-o parte, cât de unit era exilul românesc din spațiul parizian la acea vreme, dar și de ce prestigiu se bucura familia Lovinescu-Ierunca în cadrul acestuia. El relevă, desigur, și micile invidii ce existau între diferiții lui membri, dar și contextul dinamic și policrom al Parisului cultural în care-și desfășurau activitatea scriitorii români aflați acolo în perioada comunistă.

²⁵ *Ibidem*, pp. 165-166.

²⁶ Iată, un astfel de exemplu: „Fiind necinstit din naștere, nu a plătit nimic lui MONICA LOVINESCU pentru traducere. A avut un proces răsunător la Paris. A fost obligat să plătească. A vândut dreptul de traducere la mai mulți editori în aceeași țară, de unde are procese în Argentina, U. S. A și Danemarca. Are un proces pentru nerespectarea angajamentelor din contract cu Flammarion, editorul său din Paris”. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A. C. N. S. A. S.), *Fond Informativ*, cota I -185086, Dosar Gheorghiu Virgil, f. 44.

²⁷ Monica Lovinescu, *Posteritatea contemporană – unde scurte*, vol. III, p. 66.

²⁸ Virgil Gheorghiu, *Omul care călătorea singur*.

²⁹ Idem, *La Cravache – roman*, col. „Feux Croises. Ames et terres etrangeres”, Librairie Plon, Paris, 1951.